

PÍSMENNÉ ZNAKY

Příloha Směrníc (2019)

Podle §§ 27 až 31 *Směrníc* lze jako vpisované znaky nebo součásti znaků užívat písmena české nebo cizí abecedy. Za písmeno se nepovažuje doplněk znaku.

Česká abeceda je soubor všech písmen, která jsou používána v grafické soustavě češtiny. Čeština používá 42 písmen. Jsou to:

A, Á, B, C, Č, D, Ď, E, É, Ě, F, G, H, CH, I, Í, J, K, L, M, N, Ň, O, Ó, P, Q, R, Ř, S, Š, T, Ť, U, Ú, Ů, V, W, X, Y, Ý, Z, Ž.

Evropská písmena, jako latinka a cyrilice, mají jednu zvláštnost oproti jiným písmům, a to dvě verze znaků – velká a malá písmena. Při rozlišení velikosti písmen má tedy celá česká abeceda celkem 84 písmen. V křížovkách se převážně zapisují znaky pomocí velkých písmen, používání malých písmen reguluje § 215 *Směrníc*.

Zvláštní postavení má v české abecedě písmeno (spřežka) CH, v jiných jazycích jsou to pak další spřežky jako maďarské „GY“ (= d'), španělské „LL“ (= j), nizozemské „IJ“ (= EJ), chorvatské „LJ“ a NJ (= měkké L' a Ń) atd.

Spřežkový pravopis je takový pravopis, psaný nejčastěji latinkou, který pro zachycení některých hlásek užívá **spřežek**, tedy seskupení několika písmen užívané k zápisu jedné hlásky. Taková skupina písmen pak může být v křížovkách považována za jedno písmeno. V případě cizojazyčné spřežky se **může** autor rozhodnout, použije-li toto písmeno (rozumějme spřežku) jako jedno písmeno cizí abecedy, nebo jako dvě písmena české abecedy.

Komentář: Dobrým indikátorem je zařazení takových spřežek na samostatné místo v příslušné abecedě. Tak je tomu v uvedených případech GY, CH, IJ, LJ, LL, NJ atd.

Česká spřežka CH, kterou jiné abecedy chápou jako dvě samostatná písmena, může být zapsána po česku jako jeden znak, nebo podle původního cizího způsobu zápisu jako znaky dva. Například CHAPLIN nebo CHICAGO mohou být zapsány s CH v jednom políčku i ve dvou políčkách křížovky.

To se promítá i do iniciál cizích osobností. Například známý spisovatel Arthur Charles Clarke je běžně uváděn jako A. C. Clarke (iniciály ACC), z pohledu *Směrníc* však je možné rovněž použít iniciály ACHC. Určitou obezřetnost vyžadují některé zkratky s grafémy CH. Například starší SPZ Chebu CH se zapisuje jako dva znaky (C+H), protože je konstruována v kontextu ostatních SPZ jako dvoupísmenná. Obdobně mezinárodní zkratky souhvězdí Chameleon – CHA a CHAM je třeba respektovat jako třípísmenné, resp. čtyřpísmenné, neboť takto jsou deklarovány. MPZ Švýcarska CH jen opticky připomíná písmeno CH, ve skutečnosti s ním nemá nic společného, neboť jde o zkratku slov Confédération Helvétique. V případě jakékoli nejistoty se autorům doporučuje zkratky obsahující CH nepoužívat.

Latinské abecedy cizích jazyků obsahují některá písmena, která česká abeceda neobsahuje (např. Ä, Å, Æ, Ç, Ć, È, Ł, Ľ, Í, Ń, Õ, Ö, Ř, Š atd.). S takovými znaky nelze

nakládat libovolně. Tato písmena se musejí zachovat v původní podobě. Autor v žádném případě nemá právo si cizí písmena libovolně upravovat na písmena česká vynecháním sebedrobnějších součástí znaků.

Komentář: Z ustanovení plyne, že není možné psát např. francouzské jméno FRANÇOIS nebo polské STANISŁAW ve tvarech FRANCOIS či STANISLAW. Jiné podoby než v původním jazyce by bylo možné použít pouze v případě, kdyby byly řádně doloženy prameny (polsky ŁÓDŹ, česky LODŽ, anglicky LODZ, německy LODZ, LODSCH apod.). Některé jazyky, jako např. maďarština, rozlišují podobná písmena Ö (s tečkami) a Ó (s čárkami). Tyto nuance je třeba při křížování respektovat.

Písmena z nelatinských abeced (např. cyrilice) lze užít buď v původní podobě, nebo v prepisech do znaků české abecedy, ovšem pouze podle zásad přepisu (tzv. *běžný přepis*), které jsou součástí přílohy Pravidel českého pravopisu, vydávaných ÚJČ AV ČR, *Doporučená pravidla přepisu slov z cizích jazyků do češtiny*. Zásadou běžného přepisu je nahrazování cizích nelatinských písmen nejbližšími hláskami českými. Povoleno je však jen používání písmen azbuky nebo řeckých písmen (viz § 208 *Směrnice*).

Komentář: Na shodě tvaru různých písmen (např. P = R, H = N apod.) v ruských nebo řeckých slovech a názvech byla založena řada chytáků. V křížovkářské praxi lze tento přepis aplikovat zejména u překladových slovníků.

Specifickou problematiku tvoří zvláštní **pomocné písmenné znaky** latinské abecedy, které slouží k vyznačení výslovnosti **nářečních výrazů**.

Pomocné znaky zpravidla vyjadřují fonetickou stránku slov a různí autoři zpracovávají toto vyjadřování dosti nejednotně. Za této situace nezbývá než pro účely křížovek **vycházet z komentářů**, které bývají uváděny přímo v příslušných publikacích (tak je tomu např. u *Slovníku valašského nářečí* nebo u *Českého jazykového atlasu*). **Přepisy nářečních slov s pomocnými znaky jsou považovány za korektní, pokud odpovídají publikovaným pravidlům či výkladům.** Možné je samozřejmě i použití písmen s těmito pomocnými znaky, pokud je zajištěno užití stejného znaku při křížování výrazů.

Schváleno OKK dne 17. září 2018.